

КОШАРНИЙ К.О.,
ст. викладач

*Дипломатична академія
України
при МЗС України*

Характерною рисою нашого часу є велика інтенсивність розширення міжнародних контактів, інтернаціоналізація та глобалізація суспільних відносин, взаємодія в цьому аспекті різних іноземних мов, чільне місце серед яких займає іспанська мова. Посилення міжнародного спілкування, розвиток культурних, економічних стосунків, обмін науково-технічною інформацією – все це відбувається в обстановці напруженої політичної ситуації у світі. І ця напруженість вимагає захисту суверенних інтересів держави, її незалежності і автентичності. Захист цих невід'ємних складових існування держави беруть на себе Збройні сили. Оскільки наша країна перебуває в складному процесі їх реформування, дослідження, які сприятимуть одержанню необхідної інформації для ефективного реформування та розвитку військової науки через міжнародні зв'язки, вкрай необхідні. Необхідні як для ефективного функціонування оборонної системи країни, так і для створення сприятливого поля для діяльності всіх органів Збройних сил. Ук-

**РОЗВИТОК
СИСТЕМИ
ВІЙСЬКОВОГО
ПЕРЕКЛАДУ НА
ПРИКЛАДІ
ПОРІВНЯЛЬНОЇ
ЖАНРОВОЇ
ХАРАКТЕРИСТИКИ
ІСПАНСЬКИХ І
УКРАЇНСЬКИХ
ВІЙСЬКОВИХ
ТЕКСТІВ**

раїнська держава задекларувала свій стратегічний напрямок розвитку – розвиток із подальшим інтегруванням в європейські політичні структури та НАТО. Але така стратегія неможлива без успішного та швидкого проведення політичної та військової реформ, без досконалого вивчення досвіду інших країн, де ця сфера життєдіяльності людей вже тривалий час планомірно розвивається. У нашому випадку Іспанія, яка є однією з держав-учасниць військово-політичного альянсу НАТО, має досить збалансовану та структуровану систему Збройних сил, і тому знання військового апарату Королівства Іспанії може в значній мірі допомогти військовослужбовцям України в створенні нових структур та проведенні докорінних реформ у власних Збройних силах. Останніми роками така сфера людської діяльності, як військова, перестала бути певним табу для широкої громадськості і тому необхідність спілкування і розуміння в цій галузі виникає не тільки у фахівців, але й у пересічних громадян, які так чи інакше пов'язані з військовою справою. Становлення та розвиток військової науки в Україні набирає обертів, а оскільки своєрідність військової лексики і, звичайно, військових текстів не викликають сумнівів, виникла нагальна потреба розглянути їх більш детально з точки зору перекладознавства, провести аналіз, систематизувати і розробити певні алгоритми дій військового перекладача для адекватного перекладу іспанських військових текстів українською мовою і навпаки.

У цій статті ми ставимо за мету розглянути сучасні військові тексти різних жанрів іспанською мовою: накази, статuti, рапорти, розпорядження тощо, та виявити спільні риси і розбіжності у військових текстах неспоріднених мов, якими є іспанська і українська мови.

До сьогодні іспанські військові тексти не вивчалися і не досліджувалися українськими фахівцями, що дає підстави вважати викладений у цій статті матеріал першою спробою представити жанрові особливості корпусу іспанських військових текстів як з огляду на їх мовностильові характеристики, так і з огляду на перекладознавство.

Вивчення та диференційне уявлення про стилі мови загалом є однією з першочергових задач у галузі лінгвістики, на що вказують як вітчизняні, так і іноземні вчені (В.В.Виноградов, Р.О.Будагов, Т.Г.Винокур, М.М.Кожина, В.М.Комісаров, В.Г.Костомаров, М.П.Кульгав, Л.Л.Нелюбин, К.Гаузенблас, Х.-Р.Капелья, А.Тайтлер та інш.).

Стиль не може існувати сам по собі, його логічним відображенням є тексти, різні за своїми стилями, жанрами та призначенням. Типи оригіналів текстів визначають підхід та засоби перекладу, впливають на їх вибір і визначають рівень адекватності перекладу і оригіналу. Так, В.М.Комісаров вказує на необхідність виділення потенційно досяжної еквівалентності, під якою він розуміє максимальну спільність змісту двох різномовних текстів, і на перекладацьку еквівалентність – реальну

змістову близькість текстів оригіналу та перекладу, якої досягає перекладач у процесі перекладу¹.

Однак, неабияке значення в процесі адекватного перекладу має те, яку комунікативну функцію виконує текст оригіналу: повідомляє про якісь факти, висловлює емоції, встановлює контакт між комунікантами тощо. Тому, у залежності від цієї функції, перекладач визначає доцільність використання тих або інших мовних засобів.

Свого часу академік В.В.Виноградов запропонував поділити стилі мови згідно з трьома головними функціями мови – комунікативної, інформативної, впливової². Ця ідея також поширюється на класифікацію текстів: будь-який текст відноситься до певного стилю, якому притаманні певні мовні засоби. У той же час сукупність лексичних, фразеологічних, морфологічних і синтаксичних, орфоепічних та акцентуаційних засобів, що використовуються для реалізації згаданих функцій мови в певній сфері та формі взаємовідносин між комунікантами становить поняття функціонального стилю³.

На сьогоднішній день вже можна з впевненістю говорити про те, що існують різні класифікації стилів, але всіх їх у цілому можна звести до двох: розмовного та книжного. Якщо розмовний стиль виступає окремим пунктом, то книжний, за класифікацією Н. В. Ботвиної, поділяється на: науковий, публіцистичний, офіційно-діловий та літературно-художній стилі⁴.

Виходячи з того, що наша робота пов'язана з текстами на військову тематику, необхідно відразу ж зауважити, що з точки зору їх жанрової класифікації вони належать до таких функціональних стилів, як: офіційний, науковий і публіцистичний.

Відомо, що **офіційний стиль** є досить своєрідним, соціальна роль цього стилю є особливою та важливою: він функціонує у сфері офіційних стосунків у суспільстві, служить засобом комунікації між органами влади та фізичними особами, між підприємствами, організаціями, окремими особами, а також засобом спілкування між державами в галузі політичних, військових, економічних і культурних стосунків. Найчастіше цей стиль функціонує в письмовій формі і виконує інформативну функцію впливу.

Все ж необхідно зауважити, що, оскільки суспільні функції мови часто переплітаються, то й функціональні стилі мають як специфічні для них елементи, так і міжстильові загальномовні засоби. Кожен з жанрів завдяки певному змісту та певному способу оформлення має тенденцію до утворення свого власного типу документації.

У жанрі військових документів офіційного стилю іспанської мови стильові риси доповнюють одна одну, тому найбільшого розповсюдження отримали такі мовні елементи, які уособлюють кілька стильових рис,

що свідчить про їхню подібність. Саме до цих елементів відносяться морфолого-синтаксичні.

До офіційного стилю в межах досліджуваних нами текстів відносяться статути, накази, рапорти, розпорядження, ноти, резолюції, інструкції, клопотання, сертифікати, паспорти, дипломи, посвідчення, автобіографії, службові листи (повідомлення), бойові документи.

Статути – зведення норм, які регулюють та визначають організацію військового життя та режим роботи військовослужбовців.

Найбільш характерними рисами іспанських і українських текстів статутів, настанов та законів, які стосуються військової тематики, є функціонально-стилістична однорідність, лаконічність, насиченість спеціальною термінологією, відсутністю емоційності, вживання таких дієслівних форм, котрі висувають на перший план дію, чіткість та ясність викладу, переважне використання простих речень, значної кількості стійких словосполучень:

Es importante destacar la expresion "por acuerdo" ya que el desplazamiento de las fuerzas no puede producirse si no existe este acuerdo previo, entre los Estados soberanos afectados por esta decision⁵.

"Важливо виділити вираз "зі згоди", оскільки розміщення сил може відбуватися лише з попередньої згоди між суверенними державами, яких стосується дане рішення".

La primer a definicion es la de "Fuerza": "1. En este Convenio, la expresion:

a) Fuerza significa el personal perteneciente a las Fuerzas Armadas de tierra, mar o aire de una de las Partes Contratantes que se hallen en el territorio de otra de las Partes Contratantes de la region del Atlantico Norte, en conexion con sus deberes oficiales, salvo que las Partes Contratantes interesadas puedan convenir que algunos individuos, unidades o formaciones no seran considerados como formando parte o incluidos en la expresion "fuerza" a los fines del presente Acuerdo."⁶.

Перше визначення "Сили" таке: "1. У даній Конвенції вислів:

a) "Сила" означає особовий склад, який належить до сухопутних військ, ВМС чи ВПС однієї зі сторін угоди, які розміщені на території іншої сторони угоди Північно-Атлантичного регіону у зв'язку зі своїми офіційними обов'язками, за виключенням того, що відповідні сторони угоди можуть домовитися, що деякі військовослужбовці, підрозділи чи формування не будуть вважатися складовою частиною чи не будуть включені у вираз "сила" для даної Угоди".

До цих прикладів можна додати також іспаномовні тексти законів, що стосуються військової тематики:

Art. 136, Las guardias tienen por finalidad asegurar la continuidad de la accion de mando, garantizar la seguridad en todo momento, o dar permanencia a ciertos servicios o actividades⁷.

Призначення караулів – забезпечення безперервності керування, гарантування постійної безпеки чи забезпечення постійного виконання певних обов'язків чи видів діяльності".

1. Порядок проходження громадянами України військової служби визначається цим Законом, Положенням про проходження військової служби громадянами України та іншими законодавчими актами.

2. Граничний вік перебування на військовій службі встановлюється:

а) для солдатів і матросів, сержантів і старшин строкової служби – до 29 років;

б) для військовослужбовців-жінок на посадах рядового, сержантського і старшинського складу, а також прапорщиків і мічманів – до 40 років...⁸.

Аналізуючи наведені приклади і тексти інших іспаномовних та українських документів, необхідно відзначити насамперед те, що об'єктивна констатація фактів у цих документах на лексичному рівні вимагає вживання лише "книжної" лексики з прямим значенням слів, які повинні точно і однозначно називати поняття чи явища. Цієї ж особливості необхідно дотримуватись і при перекладі подібних текстів, щоб забезпечити його адекватність оригіналу документа.

Згаданим лексико-семантичним особливостям відповідають також документи, які стосуються структури та діяльності такої наймогутнішої на сьогоднішній день військової організації, як НАТО. Маючи чітко встановлену структуру, Північно-Атлантичний альянс має свій статут, де чітко і однозначно визначаються особливості цієї структури і рамки її діяльності.

Можливо, тексти цих документів не містять стільки багато військової термінології, скорочень, як тексти наказів чи розпоряджень, все ж, на нашу думку, вони дуже схожі до текстів, наведених вище і також характеризуються своєю інформативною функцією. На граматичному ж рівні (морфологічному і синтаксичному) ці тексти характеризуються широким використанням інфінітивних конструкцій, значення яких необхідно намагатися точно передати при перекладі:

"El Consejo del Atlantico Norte (CAN) proporciona a los gobiernos de los paises miembros un foro unico donde abordar en profundidad todas las cuestiones que afectan a su seguridad, constituyendo el organo de toma. de decisiones mas importante de la OTAN"⁹.

"Рада Північно-Атлантичного союзу становить для урядів країн-членів єдиний форум для детального обговорення всіх питань, які стосуються їх безпеки, бо є органом, що приймає найважливіші рішення НАТО".

Дещо відрізняються від згаданих видів текстів **документи по управлінню військами**. До них можна віднести такі документи, як: бойові накази (на оборону, на наступ, на марш тощо), бойові розпорядження, накази і розпорядження по тилу, плани (рекогносцировки, розвідки, зв'язку, протиповітряної оборони, перегрупування і т.д.), схеми

(взаємодії, нагляду, орієнтирів, оборони, системи вогню, маршу тощо), графіки і карти¹⁰.

До кожного бойового документа ставляться однакові вимоги: короткий виклад і ясність. Окрім того, кожен іспанський бойовий документ повинен мати: гриф таємності і номер екземпляра, службовий заголовок, підписи відповідних посадових осіб, позначку про кількість виконаних екземплярів, прізвище виконавця та машиністки, дату виконання і номер згідно з журналом обліку розмноження документа¹¹.

Важливість знання цих даних стає очевидною в ході перекладу іспанських бойових документів українською мовою.

Secreto

Orden general de operaciones №17

03:00 6 de mayo de...

**El i Bon. Con las 3 Sec. De tanques
afecta a la i Sec. Zap. Div. Y las 3 bat
Antitanques, bajo la protection de cortina
de humos cruza el rio a la hora "H" y
saliendo a la Unea (542-437), donde se
fortificara.**

Orden para el ataque¹²

Таємно

Загальний наказ на наступ №17

6 травня ... 3 година.

*1 батальйон з 3 танковими взводами підсилює
1 взвод дивізії саперів та 3 протитанкові батальйони
під прикриттям димової завіси повинен
форсувати річку у час "ч" і вийшовши
на лінію... закріплюється.*

15.D.T 43Regto,M.

P.M.

Plano en 1:10.000

Noja54.

Orden General de operaciones #17

Tres (03) del seis (6) de Mayo de...¹³

Піхотна Дивізія 15

Піхотний полк 43

Штаб підрозділу

Мапа...

Загальний наказ на дію. Дата.

Накази – є формою управління військовослужбовцями, мета наказів спрямування дії підлеглих, на яких спрямовані точні вказівки. Тексти наказів відрізняються від військових текстів статутів чи законів у першу чергу тим, що вони спрямовані на лаконічність, що призводить до поширеного використання різноманітних скорочень та умовних позначень. Слід зазначити, що в іспанській мові нерідко для означення одного поняття існує 2, 3 або навіть більше варіантів: Rgt, Rgto, Rto, R – Regimiento, Cia, Co – Compania. І навпаки, скорочення може означати кілька понять: **cn** – canon, canonero, **m** – maquina, marina, militar, minador, mortero, **P** – patrulla, petrolero, pistola, proyectil, puesto.

Необхідно також зауважити, що накази відрізняються від інших військових документів не лише з точки зору структури і лексики цих текстів, але й з прагматичної точки зору. Кожен наказ – це ніщо інше, як примушення до дії.

До **наукового стилю** належать військові тексти наукового спрямування, військово-наукові та військово-технічні тексти. Завданням таких текстів є представляти теорії, доводити гіпотези, обговорювати, описувати, класифікувати та роз'яснювати феномени об'єктивної дійсності та репрезентувати вже здобуті знання, результати досліджень спеціалістів у військовій галузі. Будь-який науковий текст віддзеркалює інтелектуальну працю людини, прогрес у галузі науки і техніки. Цей стиль пропонує наукову інформацію як для спеціалістів, так і для широкої аудиторії. У текстах, що відносяться до наукового стилю, часто вживається термінологічна лексика, інформація подається в численних таблицях, схемах, діаграмах тощо. Основною стилістичною рисою науково-технічного тексту є точне та чітке викладення матеріалу за майже повної відсутності тих виразних елементів, які надають мові емоційну наповненість. Головний акцент ставиться на логічній, а не на емоційно-чуттєвій стороні того, що висловлюється. Науково-технічна стаття виключає можливість вільного трактування суті предмету, що інтерпретується, внаслідок чого в науковій літературі майже не зустрічаються такі виразні засоби, як метафори, метонімії та інші стилістичні фігури.

З точки зору словникового складу основною рисою такого тексту є максимальна насиченість спеціальною термінологією, що характерна як для військових, так і для інших технічних спеціальностей, та має такі характеристики як: знеособленість, об'єктивність, точність.

La tension va cambiando
su magnitud¹⁴

Напруга починає поступово змінювати свою величину

El agua se va calentando¹⁵

Вода починає поступово нагріватися

Крім того науковий стиль повинен бути: логічним, конкретним і абстрактним.

Las bombas atómicas se fundan en la liberación instantánea...¹⁶ Принцип дії ядерних бомб полягає у використанні енергії, що швидко вивільняється...

La distancia a que en cada momento se halle el blanco nos viene dada por la suma de la que senale el marcador de alcance...¹⁷ Віддалення цілі в даний момент можна визначити шляхом складання показників дальноміру

Цей стиль також має свої власні лексичні та граматичні засоби, завдяки яким ми можемо відрізнити його від інших функціональних стилів. У **військово-наукових та військово-технічних текстах** обох мов знаходиться яскраве вираження логічний синтаксис, тобто точно, у логічній послідовності викладаються докази та висновки, конкретний матеріал та узагальнення, причина та наслідок тощо. При цьому мова статей практичного та науково-популярного характеру, що описують різноманітні операції, дію приладів, будову механізмів тощо, досить проста: домінують короткі прості речення, широко використовуються такі граматичні форми, в яких відсутня вказівка на виконавця дії і вся увага сконцентрована на самій дії (неозначено-особові звороти, пасивні конструкції).

А ті тексти, що мають абстрактно-теоретичний характер, відрізняються розгорнутим викладом, а саме: великою кількістю підрядних речень, дієприкметникових зворотів, тощо, що пояснюється прагненням всебічно та переконливо обґрунтувати певне положення.

Характерною рисою військових науково-технічних текстів в іспанській і українській мовах є насиченість військовими і військово-технічними термінами, неологізмами і скороченнями.

Тексти військової тематики, які тяжіють до **публіцистичного стилю**. Тексти військової тематики цього стилю мають дуже широкий діапазон вжитку. Військовій публіцистиці, на відміну від інших жанрів, у мові оригіналу і мові перекладу властива функціонально-стилістична різноманітність, тобто широке використання лексичних одиниць і синтаксичних конструкцій інших стилів, зокрема, газетно-публіцистичного.

Основними завданнями цього стилю є:

1. Подача новин і певної інформації. 2. Коментар подій. 3. Переконавання і вплив на свідомість та почуття адресата.

У військовій публіцистиці використовують елементи розмовного стилю і художньої літератури (емоційно-забарвлені словосполучення, епітети, експресивно забарвлені еквіваленти військових термінів, окремі фразеологізми), а також військовий сленг як ненормативну, стилістично

знижену мову військовослужбовців¹⁸.

У публіцистичних текстах ставляться та розв'язуються проблеми, пов'язані з військовим життям, публікуються інтерв'ю з військовими керівниками та рядовими військовослужбовцями, подаються інформативні повідомлення стосовно тих чи інших подій у військовій сфері.

Враховуючи всі особливості текстів на військову тематику, про які ми сказали раніше, можна стверджувати, що всі ці особливості утворюють специфіку військових текстів. Але необхідно мати на увазі, що особливості підстилю військових текстів у різних мовах різні. Отже, найважливішою умовою досягнення адекватності перекладу є знання особливостей військових текстів вихідної мови і мови перекладу. Серед основних вимог, що висуваються до перекладу, головною, про що ми згадували на початку цієї статті, є вимога еквівалентності перекладу. У нашому випадку, коли йдеться про структурно-неізоморфну пару мов, бажаного комунікативного ефекту можна досягти лише за допомогою таких структурно-формальних та семантичних трансформацій, які надають перекладному тексту відносно еквівалентне комунікативне значення для адресата вторинного повідомлення.

Відомо, що процес перекладу не можна зводити до простого перекодування однієї знакової системи в іншу. Складність цього процесу перекладу обумовлена багатьма екстралінгвістичними та лінгвістичними факторами, а саме незбігом об'єму значень слів у різних мовах та різного типу розходженнями у сфері морфології та синтаксису. Незважаючи на спільність тематики, термінології та мовних засобів, кожний з текстів різних жанрів має свої особисті риси, зумовлені функцією, настановою на певного одержувача мовної інформації та традиціями кожного жанру¹⁹.

Таким чином, іспанські та українські військові тексти мають цілий ряд спільних особливостей, хоча співвідношення цих особливостей і, отже, набір мовних засобів не співпадає. Для виявлення закономірностей, пов'язаних з передачею відмінних рис жанрів військової мови, слід мати на увазі, які саме мовні засоби переважно вживаються в певному жанрі мови оригіналу та мови перекладу. Завдячуючи глибокому та систематизованому знанню стилів та жанрів мови, можна досягти відповідного віднайдення необхідних лексико-граматичних засобів мови для відтворення адекватного перекладу військових текстів з іноземної, зокрема, іспанської, мови.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высшая школа, 1990. – С. 51.
- ² Виноградов В.В. Русский язык (грамматическое

- учение о слове). – Изд. 2-е. – М., 1972. – С.11.
- ³ Ботвина Н.В. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови: Навчальний посібник. – К.: "АртЕк", 1999. – С. 6.
  - ⁴ Там само. – С. 7.
  - ⁵ Fuerzas armadas: OTAN y Espana. Estatuto de fuerzas de la OTAN. – P. 38.
  - ⁶ Fuerzas armadas: OTAN y Espana. Estatuto de fuerzas de la OTAN. – P. 39.
  - ⁷ Fuerzas y cuerpos de seguridad. Ejercito de tierra. – P. 215.
  - ⁸ Тимчасові статuti Збройних сил України, що затверджені указом Президента України від 7 жовтня 1993 року. (К.: Воєнне видавництво України "Варта", 1993). – С. 15.
  - ⁹ Principales instituciones de elaboracion de politicas y toma de decisiones de la alianza. – P. 35.
  - ¹⁰ Косарик А.А. Учебная разработка по военному переводу (испанский язык) по теме: "Штабы и штабные документы". – М, 1978. – С. 12.
  - ¹¹ Косарик А.А. Учебная разработка по военному переводу (испанский язык) по теме: "Штабы и штабные документы". – М, 1978. – С. 12.
  - ¹² Revista espanola "Ejercito" IX/95. – P. 12.
  - ¹³ Revista espanola "Ejercito" IX/95. – P. 12.
  - ¹⁴ Revista espanola "Ejercito" IX/95. – P.53.
  - ¹⁵ Revista espanola "Ejercito" DC/95. – P.53.
  - ¹⁶ Revista espanola "Ejercito" XI/95. – P.40.
  - ¹⁷ Revista espanola "Ejercito" XI/95. – P.74.
  - ¹⁸ Виноградов В.В. Русский язык (грамматическое учение о слове). – Изд. 2-е. – М., 1972. – С.4.
  - ¹⁹ Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высшая школа, 1990. – С. 155.

Надійшла до редакції 19.05.2004